

Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

ГРИВНАК ОЛЕСЯ СТЕПАНІВНА

УДК 372.808.3

+092 Огієнко І.

**ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ІДЕЇ
ІВАНА ОГІЄНКА**

13.00.02.- теорія та методика навчання
/української мови /

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 1999

Дисертацією є рукопис .

Роботу виконано в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти України.

Науковий керівник:

доктор філологічних наук, професор Муравицька Маргарита Петрівна, Інститут української мови, НАН України, провідний науковий співробітник.

Офіційні опоненти

- доктор філологічних наук, професор, член-кор.АПН України Мацько Любов Іванівна, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, завідувач кафедри стилістики;
- кандидат педагогічних наук, Хорошковська Ольга Назарівна, Інститут педагогіки АПН України, старший науковий співробітник лабораторії початкового навчання

Провідна установа - Прикарпатський університет імені В. Стефаника, кафедра української мови, Міністерство освіти України, м. Івано-Франківськ

Захист відбудеться 23 лютого 1999 р. о 14-30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 252601, м.Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 252601, м.Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано “ 15 ” січня 1999 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

Рудницька О.П.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність та доцільність дослідження. В умовах національного відродження народу, культури й освіти виникає потреба звернення до творчої спадщини видатних педагогів та методистів з метою використання їх здобутків у сучасній школі. Осмислення прогресивних ідей минулого з погляду сьогодення є необхідною передумовою всебічного розуміння вченими нових проблем, що постали перед педагогічними науками і практикою навчання у зв'язку зі створенням національної системи освіти. Аналіз педагогічної спадщини збагачує вітчизняну науку, дає можливість прогнозувати її майбутнє.

Однією з найважливіших складових концепції національної освіти є формування і становлення української лінгводидактики. Можливості для глибшого осмислення проблеми змісту, мети, засобів і методів лінгводидактичної науки в умовах надання українській мові державного статусу створюють дослідження педагогічної спадщини Івана Огієнка. Зокрема осмислення теоретичних Огієнкових розвідок щодо пріоритетності в методиці викладання української етнопедагогіки та етнопсихології, адже, на думку великого освітянина, українська літературна мова – не тільки "простий символ розуміння", в мові – "сутність нашої свідомості". Це особливо важливо в умовах створення практичної школи національно-мовного виховання учнів.

Іван Огієнко виявив своє розуміння цих проблем, яке не втратило прикладної значимості й у наш час. Однак, про І.Огієнка та інших передових людей початку ХХ-го століття вітчизняні педагоги змушені були мовчати. Інші можливості мали вчені за межами України. У Варшаві в 1925 році з нагоди 20-літнього ювілею наукової діяльності І.Огієнка було видано збірник за редакцією професора В.Заїкіна "Професор І.Огієнко як церковний і громадський діяч і як учений", а в 1937 році – "Науковий збірник", присвячений 30-ій річниці його наукової та громадської діяльності. В 1958 році Всеканадський ювілейний комітет видав "Книгу на пошану Високопреосвященнішого Митрополита Іларіона у 75-ліття його життя і праці". Після проголошення незалежності України величезна творча спадщина І.Огієнка стає предметом широких зацікавлень вітчизняних науковців. До 110-ї річниці з дня його народження в 1992-ому році відбулися дві всеукраїнські конференції: в Кам'янці-Подільському - "Духовна і науково-педагогічна діяльність І.І.Огієнка в контексті українського національного відродження" та у Львові - "І.Огієнко. Незабутні імена української науки". В Києві, з ініціативи Інституту Філософії НАН України, проходять всеукраїнські Огієнкові читання, за матеріалами яких у 1996-ому році в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка видано збірник доповідей і повідомлень "Велетень науки". До 115-ої річниці від дня народження І.Огієнка в Київському міжрегіональному інституті підвищення кваліфікації вчителів імені Б.Грінченка в 1997 році вийшов збірник "І.Огієнко /Митрополит Іларіон/ і виховання національно свідомої особистості." До цієї ж дати у Львові Інститутом народознавства НАН України видано впорядковані З.Тімеником "Огієнкові афоризми і сентенції", які відтворюють неповторність, глибину й актуальність думок Митрополита Іларіона /Огієнка/.

Серед досліджень науково-педагогічної спадщини І.Огієнка слід особливо відзначити глибокі та змістовні праці М.Тимошика. Його "Голгофа Івана Огієнка" стала першим в Україні монографічним дослідженням життя і творчості "вченого-державотворця". У праці автор аналізує окремі аспекти лінгводидактичної спадщини І.Огієнка, поряд із архівними документами використовує матеріали "спецфондівських" і зарубіжних видань, які ще донедавна були недоступними для українського читача. Сьогодні значної уваги заслуговує праця А.Марушкевич "Невтомний працівник українського Ренесансу І.Огієнко. Педагогічний аспект". Дослідниця проводить ґрунтовний науковий аналіз просвітницької діяльності вченого, висвітлює окремі лінгводидактичні погляди І.Огієнка, його концепцію національного виховання. У праці З.Тіменика "Іван Огієнко" наголошено, що "досконале опанування дидактичним і фаховим матеріалом поєднувалось в І.Огієнка з глибоким знанням етнопсихології". На сторінках періодичної

преси про творчу спадщину І.Огієнка надруковано статті Д.Степовика, З.Тіменика, О.Опанасюка. Надзвичайно цікавим і актуальним є аналіз лінгводидактики І.Огієнка, проведений О.Болтівцем у статті "І.Огієнко: Мова як вираження національної психіки, душі й свідомості народу" /"Дивослово", 1994/. Багато матеріалів про життя, педагогічну діяльність та лінгводидактичну спадщину І.Огієнка подається в газеті "Відродження" м.Брусилова. Автори зупиняються на окремих фактах педагогічної діяльності І. Огієнка, аналізі його праць – монографій, посібників, підручників, але не ставлять перед собою завдання цілісно висвітлити лінгводидактичний аспект спадщини вченого.

Широкому колу питань вивчення лінгводидактичних основ національно-мовного виховання учнів на традиціях української етнопедагогіки присвячені праці М.Стельмаховича, В.Кузя, Ю.Руденка, Т.Порайченко, В.Зелюк. Проблеми етнопедагогіки та лінгводидактики глибоко розробляються у працях П.Ігнатенка, Є.Сявакко, Т.Мацейків, В.Кононенка, Б.Ступарика, А.Алексюка, В.Бондаря, О.Киричука, Н.Кічук, Л.Мацько, О.Мороза, О.Савченко.

Теоретичні положення Івана Огієнка про взаємозв'язане вивчення різних сторін мови (основа сучасного функціонально-комунікативного підходу до вивчення мовних явищ) співзвучні з сучасними поглядами методистів на вивчення рідної мови: школа академіка М.Вашуленка., Л.Паламар, підручники за редакцією П.Кононенка, методика зв'язного мовлення Л.Варзацької. Витримали випробування часом настанови Івана Огієнка щодо порівняльного підходу при вивченні близькоспоріднених мов і розвинулись у методичних положеннях Н.Бондаренко, О.Пашківської, О.Хорошковської, І.Гудзик, О.Біляєва.

З 1995 року на матеріалі спадщини І.І.Огієнка захищено ряд дисертаційних робіт. На здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: А.Марушкевич "Просвітницька діяльність і педагогічні погляди Івана Огієнка" (1995р.); Г.Опанасюк "Виховання гуманної особистості школяра в педагогічній спадщині Івана Огієнка" (1996р.); Т.Роняк "Проблема виховання учнівської молоді в спадщині Івана Огієнка і творче використання її в сучасній школі України" (1997р.). На здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук захищено дисертацію В.Мацько "Іван Огієнко – дослідник давньої української літератури" (1998р.). На здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук – З.Тіменика "Історіософія православної автокефальності у творчій спадщині Івана Огієнка (Митрополита Іларіона)" (1997р.). У 1997 році М.Тимошиком захищено першу дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук "Українознавчі проблеми в науковій, публіцистичній, редакторській і видавничій діяльності Івана Огієнка".

Проте лінгводидактичні ідеї в спадщині І. Огієнка проаналізовані побіжно. Все це спонукало дисертанта до дослідження обраної теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження пов'язана з завданнями, визначеними навчальною програмою "Методика викладання української мови в початкових класах", з науковими напрямками НПУ імені М.П.Драгоманова "Теорія й технологія навчання та виховання в системі народної освіти", "Дослідження проблем гуманітарних наук" і з вимогами Державної національної програми "Освіта" (Україна ХХІ століття).

Об'єктом дослідження є лінгводидактична та науково-педагогічна спадщина Івана Огієнка, а **предметом** – розроблена ним методична система навчання рідної мови в школі.

Мета дисертації: висвітлити теоретико-методологічний аспект лінгводидактичних ідей Івана Огієнка, проаналізувати рекомендації з методики викладання української мови з урахуванням актуальних проблем мовної освіти на сучасному етапі.

Мета дисертації зумовила розв'язання таких **завдань** :

висвітлити взаємозв'язок між мовою та психічними особливостями українського етносу в концепції Івана Огієнка на основі розуміння вченим мови як духовного багатства народу;

розглянути концепцію "Рідномовних обов'язків" Івана Огієнка на тлі тогочасних мовознавчих досліджень і спрямувати її на методичку викладання української (державної) мови в умовах нового суспільного буття;

охарактеризувати систему лінгводидактичних принципів ученого, показати їх реалізацію в підручниках педагога, довести пріоритетність принципу народності в лінгводидактичній спадщині Івана Огієнка;

показати значення лінгводидактичних ідей Івана Огієнка для розвитку сучасної методички навчання мови.

Концепція дослідження. Аналізуючи творчі здобутки І.Огієнка в галузі методички навчання української мови у зв'язку з наявністю різних підходів до проблем лінгводидактики, розглядаємо ідеї вченого як джерело збагачення сучасної теорії та практики навчання української мови, що сприяє ефективному пошуку шляхів реформування змісту освіти на основі посилення національного компонента.

Методологічною основою дослідження стали філософські ідеї про єдність мови і мислення, форми і змісту, вчення про мову як засіб спілкування, пізнання й відображення дійсності в людській свідомості; положення про системний підхід як методологічний засіб наукового пізнання історико-педагогічних явищ, який передбачає врахування суперечливих поглядів на вивчення мови, зокрема в етнопсихологічних та лінгводидактичних працях, діалектичне положення про розвиток і формування цілісної особистості, про суть рідномовного виховання. *Емпіричною основою дисертації* стали теоретичні висновки та фактичні дані з наукових праць Митрополита Іларіона /Огієнка/, що були написані й надруковані в різні періоди його життя й діяльності та залишаються актуальними у наш час.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань ми користувалися методами опису і зіставлення, звертались до методів аналізу і синтезу, аналогії, систематизації та узагальнення, моделювання, вивчення історичних джерел.

Дослідження проводились *поетапно*:

I-ий етап (1993-1994 роки) – теоретичне осмислення проблеми, вивчення теоретичних джерел, ознайомлення з науковою та науково-педагогічною спадщиною Івана Огієнка;

II-ий етап (1994-1996 роки) – початок дослідницької роботи; дослідження лінгвістичних, етнопсихологічних, лінгводидактичних проблем у працях Івана Огієнка, висвітлення теоретико-методологічного аспекту лінгводидактичних ідей ученого; апробація концепції дослідження на наукових конференціях, у журнальних публікаціях;

III-ий етап (1996-1998 роки) – узагальнююче осмислення проблеми; апробація концепції в журнальних публікаціях; формулювання висновків, оформлення результатів наукового пошуку, підготовка ряду методичних рекомендацій.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що дисертант, спираючись на спеціальні та загальні дослідження Івана Огієнка з питань етнопсихології, психолінгвістики, порівняльного мовознавства, теоретичної та прикладної методички навчання мов, вперше конкретизував Огієнкове трактування національної психології мови, розуміння мови як духовної скарбниці нації, а також розробив рекомендації для застосування лінгводидактики Івана Огієнка в сучасній українській школі; подальший розвиток дістав системний аналіз методичних підходів педагога до викладання рідної мови в школі, аргументація і теоретичне обґрунтування необхідності врахування лінгводидактичних ідей ученого при вирішенні проблем сучасної лінгводидактики.

Теоретичне значення дослідження полягає в аналізі лінгводидактичних ідей Івана Огієнка з точки зору втілення їх в сучасній методичці навчання української мови. В дисертації обґрунтовано суть розробленої вченим методичної системи навчання української мови в школі. Проведене дослідження дає можливість включити в теорію і практику концептуальні положення лінгводидактичної спадщини Івана Огієнка.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що її основні положення можуть бути застосовані при вирішенні проблем національно-мовного виховання. Матеріали дослідження можуть бути використані при викладанні майбутнім учителям вузівських курсів з лінгвістики, лінгводидактики, етнології, культурології, при читанні спецкурсів, у просвітницькій роботі. Висновки дисертаційного дослідження можна використати для написання праць з етнопсихології, психолінгвістики, історії українського мовознавства та методики викладання мов.

Особистий внесок здобувача полягає в узагальненні лінгводидактичних поглядів І.Огієнка в певну систему (на сутність, мету, завдання, зміст освіти, принципи, методи навчання, форми організації навчально-пізнавальної діяльності), у визначенні й аналізі провідних ідей лінгводидактичної спадщини вченого.

Обґрунтованість і вірогідність результатів дослідження забезпечується застосуванням комплексу взаємопов'язаних методів, адекватних меті, предмету, завданням роботи; опорою на принципи історизму, об'єктивності, науковим аналізом фактографічного матеріалу в порівняльно-історичному, логічному та проблемному аспектах.

На захист вноситься визначення й оцінка внеску І.Огієнка в теорію та практику навчання української мови в школі.

Апробація роботи здійснювалася шляхом повідомлення її результатів на міжнародній науково-практичній конференції "Традиції виховання у світовій народній педагогіці", (6-8 червня 1993р., м.Рівне), та на всеукраїнській науково-практичній конференції "Українське народознавство і проблеми виховання учнів, (10-12 жовтня 1993р., м.Івано-Франківськ). Результати здійсненого наукового дослідження впродовж ряду років впроваджувалися при викладанні лінгводидактики У Львівському педагогічному училищі №1 (довідка №90 від 06.10.98р.) та при навчанні української мови у школах №№ 4,8,46,51,55,60,62 міста Львова (довідка №1301/468 від 05.11.98р.).

Публікації. Результати дослідження і висновки дисертації відображені в 7 публікаціях автора (всі одноосібні): чотирьох статтях у наукових журналах, одній статті у збірнику наукових праць, двох публікаціях у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Обсяг і структура дисертації зумовлені логікою дослідницької праці, відповідно до її мети й основних завдань. Композиційно складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури.

Обсяг дисертаційного дослідження без списку використаної літератури - 140с., повний обсяг роботи (зі списком використаної літератури) – 156с.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність та доцільність дослідження проблеми, визначено об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження, висвітлено концепцію, методологічну основу та методи, наукову новизну, практичне й теоретичне значення роботи, особистий внесок дослідника, вірогідність і форми апробації та застосування одержаних результатів, основні пооження, що виносяться на захист.

Розділ 1. "Лінгвістична та лінгводидактична проблематика у працях І.Огієнка" містить загальну характеристику доби, коли працював І. Огієнко, подає аналіз мовознавчих та лінгводидактичних праць ученого.

У більш ніж півторатисячному обширі найрізноманітніших статей, проповідей і монографій І.Огієнка найвагомніше місце відводиться науковому осмисленню проблем рідної мови, методиці її викладання та поширення. Першими науковими розвідками вченого з мовознавства та історії мови є: "Історія граматичної літератури" (1908), "Огляд українського язикознавства" (1908), "Двійне число в українській мові" (1910). Історичні аспекти мовних явищ глибоко висвітлені в "Історичній хрестоматії української мови" (1918). Серед десятків досліджень ученого, присвячених тим чи іншим аспектам функціонування, нормування чи походження української мови особливе місце посідає "Історія української літературної мови" (1949). Значний пізнавальний і виховний потенціал акумулюють в собі наукові розвідки, монографії І.Огієнка "Українська культура" (1918), "Історія українського друкарства" (1925), "Дохристиянські вірування українського народу" (1965). Сьогодні в навчальному процесі можуть стати необхідними такі видання як "Український стилістичний словник" (1924); "Український правопис із словничком" (1925), "Український правописний словник" (1923), "Етимологічно-семантичний словник української мови (1979-1994)", "Граматично-стилістичний словник Шевченкові мови" (1961) та інші. На сторінках журналу "Рідна мова", редактором якого протягом 1933-1939 рр. був І.Огієнко, побачили світ праці вченого "Склад української мови", "Початкова грамика української літературної мови", "Без спільної мови нема нації", "Чужі впливи на українську мову", "Рідне писання". На особливу увагу заслуговують сьогодні історико-педагогічні та лінгводидактичні праці, підручники І.Огієнка "Українське писання" (1917), "Вчимося рідної мови. Нариси про мову вкраїнську" (1917), "Краткий курс украинского языка. Из истории украинского языка" (1918), "Рідна мова в українській школі. Замітки з методики рідної мови" (1918), "Українська мова. Бібліографічний покажчик літератури до вивчення української мови" (1918), посібники і таблиці, а також передмови до них. В умовах реформування змісту освіти на основі посилення його національного компонента цінними є праці І.Огієнка, видані вченим у Канаді: "Книга нашого буття на чужині. Бережімо все своє рідне" (1956), "Навчаймо дітей своїх української мови" (1961), "Бог і світ. Читання для молоді недільних шкіл і українських родин" та інші.

У розділі 2. "Мова і психічні особливості українського етносу в концепції І.Огієнка", який складається з трьох підрозділів, - на підставі Огієнкових спостережень системно аналізується проблема взаємозв'язку та взаємовпливу мови та психіки народу.

У підрозділі 2.1. "Традиція етнопсихологічних досліджень в Україні" вказується, що перші дослідження природи національної психології зробили німецький філософ М.Лацарус та мовознавець Г.Штейнталь. На початку ХХ-го століття ідеї етнопсихології широко розвинули Г.Лебон та В.Вундт. Перші спроби з'ясування особливостей менталітету українського народу було зроблено М.Костомаровим, а потім – І.Нечуй-Левицьким. Головним завданням, яке стояло перед українськими етнопсихологами на той час, було утвердження історичної, культурної, психологічної своєрідності України, розмежування з Росією та Польщею, утвердження повноцінності українського національного характеру, національної свідомості, духовності, мови. Значний внесок у розвиток української етнопсихології зробили наукові розвідки Я.Яреми, І.Мірчука, П.Феденка, О.Кульчицького, В.Янева, Г.Вашенка, В.Чижевського, Ю.Липи, В.Липинського, Д.Донцова, Д.Віконської,

В.Цимбалістого, М.Шлемкевича та інших. Заслуга цих учених у тому, що вони застосували системний аналіз нагромадженого українознавчого матеріалу, який ґрунтується на продуманому доборі наукових фактів та осмисленні їх з погляду філософії, історії, психології, лінгвістики, культурології. Дослідники української етнопсихології пов'язували завдання цієї важливої науки з педагогікою, з вихованням і навчанням підростаючого покоління.

Довготривале перебування Митрополита Іларіона в українських громадах, оточених чужомовним середовищем, виявилось сприятливим для дослідження проблем адаптації, самозбереження, а значить - і найбільш яскравого вираження особливостей української вдачі та українського характеру. Саме ці умови дали вченому підстави стверджувати, що українці "прості й виносливі, ласкаві й людяні, щиросердні й відкриті", вдача їх "весела й поетична", українцям притаманні "нахил до науки, терпимість до ворогів, яскрава талановитість, логічність у думках, велика побожність, висока моральність, толерантність, милосердя, демократизм". Належно використані Іваном Огієнком можливості дослідження українського етносу в умовах діаспори дозволили йому окреслити й природні хиби українців. Як представник послідовної історично-порівняльної методології в українській етнопсихології, Огієнко робить висновки, посилаючись на праці В.Антоновича, М.Драгоманова, М.Максимовича, О.Потебні, М.Сумцова, В.Гнатюка, Ф.Колесси, І.Франка та багатьох інших. Джерелом для вивчення української психіки та українського характеру вчений вважає й художню літературу. На думку І.Огієнка, духовність народу не можна розглядати як закінчений процес, що набув уже сталих і незмінних форм, тому вчений пропонує за допомогою навчання та виховання намагатися посилити позитивні риси й послабити хиби у вдачі українського народу.

У підрозділі 2.2. "Лінгвістичні погляди Івана Огієнка" на підставі Огієнкових досліджень обґрунтовується твердження, що без рідної мови немає всенародної свідомості, а без свідомої нації немає державності як найвищої громадської організації, в якій нація отримує найповнішу змогу свого всебічного розвитку й виявлення. В основі мовознавчих досліджень І.Огієнка лежить принцип єдності мови і психіки, їх взаємовплив і взаємозалежність.

На думку І.Огієнка, різні мови дають не просто різні позначення одного й того самого предмета, а й різні його бачення, бо "мова – найясніший вияв нашої психіки, це найперша сторона нашого психічного Я" (Огієнко І. Українська культура). Тому багатство, гнучкість, неодноманітність і різнобарвність, гармонійність, простота і ясність у вимові, образність, мальовничість, поетичність української мови, багатої метафорами, персоніфікаціями, прикметниковими і прислівниковими епітетами, іменниками та прикметниками у зменшено-пестливій формі, глибинами фразеології, зумовлені специфікою українського мислення, світовідчуття і світосприймання. Особливості української мови зумовили й характерну рису мовознавчої творчості І.Огієнка - дотримання педагогічного принципу "простоти та ясності", який ґрунтується на психологічному розрізненні способів мислення: "Інтелігентський спосіб думати обмежує коло тих, хто здатний усвідомити написане, й цим перешкоджає розвитку культури. Сам я належу до тих, хто не тільки кохається в популярному викладі, але й уважає його за корисніший від викладу чисто наукового. Завдання вченого – не тільки творити науку, але й уміти навчати її." (Огієнко І. Як писати для широких мас).

Підрозділ 2.3. "Етнопсихологічні та лінгвістичні аспекти історико-релігійної концепції Митрополита Іларіона" висвітлює погляди вченого на доісторичні вірування як основу формування поетики української мови, тут проаналізовано Огієнкове бачення політеїстичних елементів українського словотворчого процесу, показано релігійність української вдачі, мови і літератури.

Виходячи з позиції, що "тільки вдивляючись у сивину віків, можна розгледіти день, в якому живеш", І. Огієнко довів, що й українська вдача, й українська культура, і сама жива українська мова формувались під впливом дохристиянських вірувань, двоєвір'я і хри-

стіянства, - все це залишилося дотепер. А релігійний стиль в українській літературі - реальне явище. І.Огієнко розвинув систему "лінгвістичної поетики", яку створив О.Потебня. Митрополит Іларіон (Огієнко) висвітлив природу художнього слова, мислення образами, підкреслив значення сполучень слів у творенні образності. Довівши, що основою формування поетики української мови є доісторичні вірування українського народу, які відобразились і в системі мови, і в фольклорі та літературі, І.Огієнко переконує, що навчання мови, творів фольклору та художньої літератури є засобом інтеріоризації (присвоєння) учнями поетики рідної мови.

Проаналізувавши дохристиянські міфи, обряди, літературні твори українських письменників, І.Огієнко довів, що сучасна українська мова містить у собі багато поліетнічних елементів. Наприклад, сформована в дохристиянський період переконаність українців у тому, що слово здатне викликати те, що воно означає, зумовило створення особливої форми безпідметового речення: руки йому відняло, кудись його вхопило; вже його понесло; приперло до хати; вже його звалило; обкидало його. І.Огієнко вважає, що релігія завжди посідала значне місце в житті українського народу. До релігійності українців спричинилося географічне положення України, її історична доля, тісний зв'язок українців із природою. Віра ж, на думку вченого, найтісніше пов'язана з мовою, і вони "разом творять головну ознаку народності. Рідна мова – це той головний засіб, що ним віра найлегше і найглибше доходить до душі народу". Тому "релігійність і церковність" – основні ознаки стилю-змісту усєї української мови.

Огієнкове бачення мови актуальне. Мова народжується з самої душі народу. "Мова – це наша національна ознака, в мові наша культура, сутність нашої свідомості... Мова – форма нашого життя, життя культурного і національного, це форма національного організування. Мова – душа кожної національності, її найцінніший скарб... Звичайно, не сама по собі мова, а мова, як певний орган культури, традиції. В мові наша стара й нова культура, ознака нашого національного визнання. Мова - це не тільки простий символ розуміння, бо вона витворюється в певній культурі, в певній традиції"(Огієнко І. Українська культура). Тому необхідно дбати про розвиток рідної мови, повноцінність якої може бути забезпечена тільки тоді, коли вона обслуговуватиме всі сфери життя, задовольнятиме потреби висококультурної нації.

Розділ 3. "Питання лінгводидактики в педагогічній спадщині І.Огієнка" відтворює і систематизує лінгводидактичні погляди вченого. Розділ складається з шести підрозділів.

В підрозділі 3.1. "Педагогічний зміст "Науки про рідномовні обов'язки" вченого" аналізуються Огієнкові методологічні засади щодо визначення принципів, методів, прийомів, засобів і форм впливу на особистість при засвоєнні знань з рідної мови, про рідну мову та обов'язків щодо її збереження. У праці І.Огієнка "Наука про рідномовні обов'язки" значення мови в житті народу визначається такими основними положеннями: 1.Рідна мова – найважливіша основа, на якій духовно і культурно зростає кожний народ. 2.Соборна літературна мова – найміцніший цемент, що об'єднує етнографічний народ і перетворює його в свідому націю. 3.Єдність народу забезпечує єдина літературна мова, єдина термінологія, єдина вимова, єдиний правопис. 4.Найбільшою потребою, обов'язком, честю і гідністю свідомого громадянина є досконале володіння літературною мовою. 5.Основний обов'язок держави – дбати про якнайкращий розвиток спільної для всього її народу літературної мови.

Основним виховним завданням при вивченні рідної мови, на думку вченого, є прищеплення любові до неї, розуміння її ролі та значення. Цій меті служить використання на уроках яскравих і влучних народних прислів'їв та приказок. Правильне, виразне читання художніх творів, цікава інсценізація, декламація – все це виховує естетичний смак, відчуття мови, повагу до народу – творця мови, до письменників – майстрів слова. На уроках рідної мови, як зазначає І.Огієнко, повинно звучати лише зразкове мовлення, адже прагнення до культури мовлення – важливий засіб виховання.

У підрозділі 3.2. "Народність – провідний принцип лінгводидактики Івана Огієнка"

наголошено, що в основі методики вивчення мови І.Огієнка – *принципи науковості, історизму, свідомого ставлення до мовних питань, оптимального ступеня складності, емоційності, розвитку мовлення й мислення учнів, родинно-громадської мовної гармонії, стимулювання словесного самовдосконалення дітей, народності*. На думку вченого, народність у вихованні та навчанні дітей повинна стати основою розбудови національної системи освіти. Підручники І.Огієнка побудовані переважно на фольклорній основі. Добір фольклорного матеріалу зумовлений тим, що в ньому вчений бачив блискучі скарби народної педагогіки. В усній народній творчості ідеал людини позначений усіма найкращими моральними чеснотами: працьовитістю і чесністю, терпимістю до думки ближнього та співчуттям до страждань і болю, товариській, гостинності, наполегливим прагненням до знань і краси, що позитивно впливає на розвиток мислення та мовлення учнів, сприяє органічному засвоєнню ними лінгвістичного матеріалу, вихованню дітей у душі кращих традицій рідного народу.

Зважаючи на емоційність, як на одну з важливих ознак етнопсихіки українця, суттєву роль при формуванні лінгвістичних понять І.Огієнко відводить педагогічно-емоційним стимулам, що викликають позитивні мотиви діяльності. Важливість емоційного фактору знаходить розвиток у вченні Сухомлинського про емоційно-образну діяльність як про передумову повноцінного розвитку абстрактного мислення. Для учнів початкових класів, на думку Івана Огієнка, особливого значення у цьому процесі набувають казки. В сучасній методиці ми знаходимо всебічні форми, методи, прийоми, засоби реалізації цих принципів: а) у змісті навчання (слова у прямому і переносному значенні; близькі та протилежні за значенням слова; слова, різні за морфемною будовою); б) в сучасній практиці (інтегровані уроки мови і мовлення; інтегровані курси (Варзацька Л.О., Ільченко Л.Ф.)).

Безперечною цінністю методики викладання української мови І.Огієнка, складеної зі знанням та врахуванням особливостей української етнопсихології, є: *простота і ясність викладу матеріалу; використання усної народної творчості та кращих літературних джерел для пояснення й обґрунтування концепції про ті чи інші ознаки української мови; історичний підхід до висвітлення всіх мовних явищ; орієнтація на свідоме володіння скарбами рідної мови; визнання вирішальної ролі вчителя в процесі добору методів, засобів і форм діяльності при вивченні лінгвістичного матеріалу; визначення пріоритетності виховуючого навчання і ролі в ньому морального змісту українського фольклору й літератури*.

Всебічно і глибоко досліджуючи народну навчально-виховну мудрість, І.Огієнко дійшов висновку, що рідна мова, історія, народні ігри, народне мистецтво, інші національні традиції та обряди як основні засоби етнопедогогіки мають надзвичайно важливе значення в навчанні й вихованні дітей.

Підрозділ 3.3. дисертації містить лінгводидактичний аналіз підручників педагога з української мови. На думку І.Огієнка, зміст і структура підручника відображають функції предмета в навчанні, вихованні та розвитку учнів, а також програмні вимоги до їх знань, умінь і навичок. Загальний огляд підручників з української мови І.Огієнка дає підстави виділити в них наступні компоненти: 1.*Систематизований навчальний матеріал*, представлений у вигляді граматичних, фонетичних, словотворчих відомостей і понять, орфографічних і пунктуаційних правил; 2.*Апарат організації засвоєння*: а) питання і завдання, призначені для активізації пізнавальної діяльності учнів у процесі розкриття змісту та структури правил чи понять, узагальнення і систематизації навчального матеріалу; б) вправи, різноманітні за своїми функціями; 3.*Ілюстративний матеріал*: а) малюнки предметів, сюжетні ілюстрації; б) мовний ілюстративний матеріал (прислів'я, приказки, влучні вислови, фрагменти українських народних пісень, різні регіональні варіанти); 4.*Система забезпечення духовної рівноваги учнів* (на думку вченого, душевний спокій досягається “молитвою перед навчанням” та “молитвою по навчанні”); 5.*Апарат орієнтування в підручнику*.

Особливо підкреслимо порівняльний характер мовного матеріалу в підручниках

І.Огієнка. Адже запропонований Іваном Огієнком порівняльний підхід до вивчення мов знаходить розвиток у сучасному положенні про порівняльний метод вивчення близькоспорідненої мови (Бондаренко Н., Пашківська Н., Хорошковська О., Гудзик І., Біляєв О.) На думку педагога, навчання виключно за підручником без творчої праці вчителя бажаного результату не дасть: "... навчати рідної мови по одній тільки граматиці - річ мало корисна: тут більш за все потрібно живої учительової праці, живого учительового слова" (Огієнко І. Українська граматична література).

У підрозділі 3.4. характеризується Огієнкова система засвоєння учнями початкових класів основ фонетики. І.Огієнком зроблено спробу визначити зміст і обсяг фонетичного матеріалу, порядок ознайомлення учнів із звуками та буквами, класифікацією голосних та приголосних, роботою мовного апарату при творенні звуків. Педагог рекомендує не просто висвітлювати життя звуків, базуючись на тому досвіді, який має кожна дитина, а розвивати в учнів природне чуття звукової краси української мови, адже через сприйнятливості дитиною звукових відмінностей та інтонаційно-емоційної сторони рідної мови проходить активне засвоєння світогляду й ментальності рідного народу. Провідним прийомом при цьому вчений вважає спостереження за правильною вимовою звуків та аналіз фонетичних явищ. Значний внесок у дослідження методу спостереження учнів над явищами і фактами мови зробив Сухомлинський В. Сучасні лінгводидакти Рожило Л., Шпортенко О., Теклюк В. розвинули й удосконалили метод спостереження над мовою. В результаті спостереження широко використовується в шкільній практиці. І.Огієнко переконує, що свідомому засвоєнню учнями початкових класів фонетичних понять сприяють вправи на спостереження за положенням мовотворчих органів, визначення місця і способу творення кожного звука, зображувальна діяльність, розрізнення звуків за допомогою зорового символу (риски і крапки), коженденна логопедична робота.

У підрозділі 3.5. "Формування в молодших школярів поняття про частини мови" аналізується Огієнкова позиція щодо свідомого володіння скарбами рідної мови та його вплив на розвиток мислення і мовлення учнів, уміння стежити за мовним процесом і керувати ним. Оскільки через слово дитина входить у сферу духовного життя народу, то надзвичайно важливе значення має формування в молодших школярів уявлення про слово та розряди слів, об'єднані спільними граматичними ознаками, які відображають спільність їх семантики. Провідним лінгвометодичним положенням Огієнкової методики вивчення частин мови є положення про доцільність взаємопов'язаного вивчення подібних мовних явищ. У початкових класах, вважає вчений, повинен бути такий порядок вивчення частин мови, при якому учні переходять від загального ознайомлення зі всіма частинами мови до окремого вивчення кожної лексико-граматичної групи. Теоретичні узагальнення І.Огієнка про вивчення зовні схожих мовних явищ одночасно і у взаємозв'язку живить метод укрупнення дидактичних одиниць, який дає можливість дитині, оволодіваючи образом-змістом, поступово збагачуватися складовими цих знань.

Одним із провідних завдань вивчення частин мови є розвиток усного і писемного мовлення учнів, збагачення словникового запасу дітей новими іменниками, прикметниками, дієсловами, уточнення значення слів, якими діти користувалися раніше, розвиток уміння точно вживати слова у зв'язному мовленні. Для успішного розв'язання цих завдань І.Огієнко рекомендує в процесі вивчення частин мови проводити роботу над синонімами, антонімами, епітетами, ознайомити учнів із багатозначністю слів, вживанням слова у прямому та переносному значенні. Теоретичні положення І.Огієнка про вивчення мови в нерозривному зв'язку з умінням висловлювати думку знаходять висвітлення у твердженнях функціонально-комунікативного підходу до вивчення мовних явищ (школа акад. Вашуленко М., Паламар Л., підручники за ред. Кононенка П., методика зв'язного мовлення Варзацької Л.)

У підрозділі 3.6. аналізується Огієнкова система виховання почуття краси слова на матеріалі художнього мовлення. "Поетичні прикладки", вважає І.Огієнко, виникли разом із виникненням людської думки: "Людина почавши думати, ще з первовіку почала вона творити й епітети, цебто давати відповіді на питання який? про ті предмети, що її оточували.

Народна думка невпинно творила епітети, їх передавали з покоління в покоління, і багато з них дійшли аж до нас в народних піснях, казках, поговірках і т.ін. Ці епітети з бігом часу закам'яніли і ми звемо їх сталими". І.Огієнко переконує, що сталі епітети глибоко виявляють світогляд народу, вказують на ступінь розвитку його думки, на глибину його культури, змальовують історію народного думання. Наприклад, в епітетах із козацьких дум відобразилося світовідчуття та світобачення запорізьких козаків.

У розумінні педагога, розвиток дару слова відбувається не інакше, як завдяки вправлянню. Він визначає вимоги до вправлянь, спрямованих на вміння використовувати в мовленні епітети: вправляння повинні бути усвідомленими, систематичними, системними, логічними, як усними, так і письмовими, однак усні повинні передувати письмовим. Для пояснення й обґрунтування авторської концепції ознайомлення школярів з епітетами вчений використовує український фольклор та кращі літературні джерела.

Методикою І.Огієнка передбачається вивчення епітетів у три етапи. На першому етапі вчений радить провести вступну бесіду до теми, актуалізувати опорні знання учнів, дати поняття епітета; висвітлити коротку історію його виникнення; охарактеризувати сталі та "оздобні" епітети; проаналізувати ці епітети у народних творах і творах українських поетів. Другий етап, на думку Огієнка, повинен мати такі компоненти: повторення вивченого; усвідомлення ознак складених епітетів у творах українських та давньогрецьких поетів. На третьому, підсумковому, етапі учні вправляються у визначенні епітетів та їх приналежності до певної системної групи; відповідають на запитання, що допомагають учителям перевірити рівень засвоєння школярами навчального матеріалу.

У розділі обґрунтовується значимість запропонованого І.Огієнком взаємопов'язаного вивчення в школі всіх сторін мови /фонетичної, лексичної, граматичної, словотворчої/, реалізація якого створює наукову основу для усвідомлення школярами мови як складного явища, що розвивається і має вагомні сторони, які взаємодіють між собою. Це положення проектує прийоми і методи розвивального навчання.

ВИСНОВКИ

1. Усвідомлення особливостей свого народу, характерних властивостей його вдачі та мислення має першорядне значення для кожного, хто ідентифікує себе з цим народом. В основі мовознавчих досліджень Івана Огієнка принцип єдності мови і психіки народу, їх взаємовплив і взаємозалежність. Системний аналіз ученим фольклорних і літературних джерел блискуче підтверджує науковість цього принципу і є істотним внеском автора в розвиток психолінгвістики.

2. В ієрархії лінгводидактичних ідей Івана Огієнка чільне місце посідає ідея про те, що порівняльні дослідження етнічних особливостей психофізіології, когнітивних процесів, пам'яті, емоцій, мови, культурологічні засади вивчення символічного світу й ціннісних орієнтацій народної культури дають змогу визначити найоптимальніші шляхи, методи й засоби впливу на мовну особистість - представника певної нації.

3. Історизм у навчанні рідної мови – одна з провідних лінгводидактичних ідей Івана Огієнка. У зв'язку з цим, у зміст навчання вводяться: цікаві відомості з історії української мови, розвитку української лінгвістики, історичної граматики, історії України, яскраві повідомлення про видатних учених-мовознавців.

4. Лінгводидактична концепція вивчення рідної мови як явища, яке постійно розвивається, орієнтує на створення прийомів і методів розвивального навчання. У процесі засвоєння лінгвістичного матеріалу вчений рекомендує не заучувати, а осмислено ставити учня в ситуацію пошуку (чому?).

5. Концептуальні положення лінгводидактики Івана Огієнка проектує ідеї особистісно орієнтованого навчання, оскільки в них враховуються не тільки вікові та індивідуальні, але й національні особливості учня.

6. В лінгводидактичній системі Івана Огієнка освітні завдання, що ставить педагог, тісно переплітаються з виховними завданнями і в комплексі створюють одну неподільну єдність. Лінгводидактична система Івана Огієнка є практичною школою національно-мовного виховання учнів.

7. Дидактичні праці Івана Огієнка дають підстави визначити один із важливих принципів побудови сучасної національної освіти - органічне поєднання народної педагогіки з результатами новітніх досліджень у галузі лінгвістики, лінгводидактики, етнопсихології, вікової психології, що формує в суб'єктів навчально-виховного процесу адекватне відображення загальнолюдського через призму національного, сьогодення - через минуле.

8. Теоретичні положення Івана Огієнка про взаємопов'язане вивчення в школі всіх сторін мови /фонетичної, лексичної, граматичної, словотворчої/, знаходять висвітлення у твердженнях функціонально-комунікативного підходу до вивчення мовних явищ, який охоплює всі ланки мовної освіти (і рідної, і спорідненої) та всі вікові категорії.

9. Порівняльний підхід до вивчення мовних явищ, запропонований Іваном Огієнком, - кращий спосіб засвоєння української мови білінгвами. Висвітлення явищ української мови з опорою на знання російської є актуальним для російськомовних громадян України та громадян українського походження східної діаспори й у наш час. Плідність теоретичних положень Огієнка підтверджується розробкою положення про порівняльний метод вивчення близькоспорідненої мови.

10. Оскільки для свого нормального психічного розвитку кожна дитина потребує рідномовного інформаційного простору, виділена Іваном Огієнком проблема необхідності вироблення стабільної державної політики щодо піднесення ролі та значення української мови в житті суспільства актуальна й сьогодні. Тому вихідні положення "Науки про рідномовні обов'язки" Івана Огієнка, переосмислені з позицій сьогодення, слід спрямувати на вдосконалення механізму нормалізації української мови як державної в умовах нового суспільного буття.

11. Вирішальна роль у вихованні й навчанні дітей належить учителеві, який, крім педагогічної освіти, повинен мати справжній учительський талант і бажання самовіддано працювати в ім'я майбутнього своєї Вітчизни.

Теоретичні висновки вченого, як і його практичні рекомендації в галузях етнопсихології, психолінгвістики, лінгводидактики не втратили своєї значимості й у наш час. Результати аналізу лінгводидактичних ідей Івана Огієнка відкривають можливості для формування нових поглядів на зміст, мету, засоби і методи сучасної лінгводидактичної науки.

Вважаємо, що дослідження педагогічної спадщини вченого і врахування найцінніших, співзвучних нашій дійсності думок має вагоме значення для обґрунтованої концепції сучасної української школи в період розбудови України, духовного відродження її народу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ:

1. Народність - провідний принцип лінгводидактичної спадщини Івана Огієнка //Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Традиції виховання у світовій народній педагогіці".-Ч.1.- Київ-Рівне.- 1995.-С.196-198.
2. Зв'язок мови і духовності в історико-релігійній концепції Івана Огієнка //Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Українське народознавство і проблеми виховання учнів".-Ч.1.-Івано-Франківськ.-1995.-С.31-35.
3. Як вони перетворювали нас у "радянський народ" //Дзвін.-1995.-№12.-С.98-100.
4. Іван Огієнко про дохристиянські вірування та їх вплив на формування етнопсихології українця //Народознавчі зошити.-1995- №4.-С. 209-212.
5. Педагогічний зміст "Рідномовних обов'язків" Івана Огієнка //Народознавчі зошити.- Львів,1997.- №6.-С.397-400.

6. Лінгводидактичні та державотворчі засади Івана Огієнка в концепції виникнення і розвитку української літературної та говіркової мови // Народознавчі зошити.- Львів, 1998.- №1.- С.
7. Виховання почуття краси слова, на матеріалі художнього мовлення в педагогічній спадщині Івана Огієнка. // Наука і сучасність Збірник наукових праць Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. – К., 1998.- С.4-10.

АНОТАЦІЇ

Гривнак О.С. Лінгводидактичні ідеї Івана Огієнка. Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02- теорія та методика викладання (української мови).- Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 1999.

Дисертація є історико-методичним дослідженням лінгводидактичних ідей І.Огієнка (Митрополита Іларіона). В роботі висвітлено питання зв'язку мови і психічних особливостей українського етносу в концепції вченого. Обґрунтовано використання лінгводидактики І.Огієнка для підвищення ефективності педагогічного процесу в сучасній школі. Розроблено рекомендації для втілення ідей лінгводидактики вченого в методиці викладання української мови з урахуванням актуальних проблем національно-мовного виховання. Опрацьована низка нових принципових положень, що можуть мати вагоме значення для формування наукової концепції сучасної національної школи в період розбудови України, духовного відродження її народу.

Ключові слова: лінгводидактика, етнопсихологія, принципи навчання, мовна освіта, національно-мовне виховання.

Hryvniak O.S. The linguodidactic ideas of Ivan Ohiyenko. Manuscript.

Thesis for the scholarly degree of a Candidate of Pedagogy, the speciality 13.00.02 – theory and methodology of teaching (the Ukrainian language). – Mykhailo Drahomanov National Pedagogical University, Kyiv, 1999.

The dissertation presents a historical and methodological research into the linguodidactic ideas of Ivan Ohiyenko /Metropolitan Ilarion/. It elucidates the problem of interrelation between language as a system and the ethnopsychology of the Ukrainians as viewed by scholar. Duly substantiated is the implementing of I.Ohiyenko's ideas in the teaching process to enhance the latter's effectiveness for school of today. Ways of introducing the scholar's linguodidactic ideas into the methods of teaching Ukrainian have also been recommended by the researcher, with due regard to the topicality of national-language upbringing. A number of qualitatively new approaches essential to scientifically conceptualize the idea of the Ukrainian national school coupled with the spiritual revival of the Ukrainians in the period of nation-building have been elaborated.

Key words: linguodidactics, ethnopsychology, methods of teaching, lingual education, national-language upbringing.

Гривнак О.С. Лінгводидактические идеи Ивана Огиенко. Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02- теория и методика обучения (украинскому языку). – Национальный педагогический университет имени Н.П.Драгоманова, Киев, 1999.

Диссертация является историко-методическим исследованием лингводидактических идей Ивана Огиенко /Митрополита Иллариона/. В работе освещен вопрос связи языка и психических особенностей украинского этноса в концепции ученого. И.Огиенко считает, что разные языки не только по-разному называют один и тот же предмет, но и по-разному показывают восприятие этого предмета, поскольку “язык - самое ясное выражение нашей психики. Это самая первая охрана нашего психического Я” (Огиенко. Украинская культура). Отсюда богатство, гибкость, неоднообразность, гармоничность, простота и ясность в произношении, образность, поэтичность украинского языка, богатого метафорами, персонификациями, эпитетами, именами существительными и именами прилагательными в уменьшенной форме, глубинами фразеологии обусловлены спецификой украинского мышления, мировосприятия и мироощущения. Поэтому в иерархии лингводидактических идей

Ивана Огиенко главное место отводится идее о том, что сравнительные исследования этнических особенностей психофизиологии, когнитивных процессов, памяти, эмоций, языка, культурологические основы изучения символического мира и ценностных ориентаций народной культуры дают возможность определить оптимальные методы и средства влияния на языковую личность – представителя определённой нации.

Историзм в изучении родного языка – одна из ведущих лингводидактических идей Ивана Огиенко. В связи с этим, в содержание изучения вводятся: интересные сведения из истории украинского языка, развития украинской лингвистики, исторической грамматики, истории Украины, яркие сообщения о выдающихся ученых-языковедах. Лингводидактическая концепция изучения родного языка как явления, которое постоянно развивается, ориентирует на создание приемов и методов развивающего обучения. В процессе усвоения лингвистического материала ученый рекомендует не заучивать, а сознательно ставить ученика в ситуацию поиска (почему?).

Концептуальные положения лингводидактики Ивана Огиенко проецируют идеи личностно-ориентированного обучения, поскольку здесь учитываются не только возрастные и индивидуальные, но и национальные особенности ученика.

В лингводидактической системе Ивана Огиенко образовательные задания, которые ставит педагог, тесно переплетены с воспитательными заданиями и в комплексе создают одно неделимое. Лингводидактическая система Ивана Огиенко является практической школой национально-языкового воспитания учеников.

Дидактические труды Ивана Огиенко дают основания определить один из важных принципов построения современного национального образования – органическая связь народной педагогики с результатами новых исследований в области лингвистики, лингводидактики, этнопсихологии, возрастной психологии, которая формирует в субъектов учебно-воспитательного процесса адекватное отображение общечеловеческого сквозь призму национального, сегодняшнего- сквозь прошлое.

Теоретические положения Ивана Огиенко о взаимосвязанном изучении в школе всех сторон языка (фонетической, лексической, грамматической, словотворительной) освещаются в положениях функционально-коммуникативного подхода к изучению языковых явлений, который охватывает все звенья языкового обучения (и родного, и близкородственного) и все возрастные категории.

Сравнительный подход к изучению языковых явлений, предложенный Иваном Огиенко – лучший способ усвоения украинского языка билингвами. Освещение явлений украинского языка с опорой на знание русского является актуальным для русскоязычных граждан Украины и граждан украинского происхождения восточной диаспоры в наше время. Результативность теоретических положений Огиенко подтверждается разработкой положения о сравнительном методе изучения близкородственного языка.

Поскольку для своего нормального психологического развития каждый ребенок нуждается в родном языковом информационном пространстве, выделенная Иваном Огиенко проблема необходимости выработки стабильной государственной политики о повышении роли и значения украинского языка в жизни общества актуальна и сегодня. Поэтому выходные положения “Науки про рідномовні обов’язки” Ивана Огиенко, переосмысленные с сегодняшних позиций, следует направить на усовершенствование механизма нормализации украинского языка как государственного в условиях нового общественного бытия.

Определяющая роль в воспитании и обучении детей принадлежит учителю, который, кроме педагогического образования, должен иметь настоящий учительский талант и желание самоотверженно работать во имя будущего своей Родины.

В диссертации обосновано использование лингводидактики И.Огиенко для повышения эффективности педагогического процесса в современной школе. Разработано рекомендации для внедрения идей ученого в методике преподавания украинского языка с учетом актуальных проблем национально-языкового воспитания. Изучен ряд новых принци-

пиальных положений, которые могут иметь существенное значение для формирования научной концепции современной национальной школы в период построения Украины, духовного возрождения ее народа.

Ключевые слова: лингводидактика, этнопсихология, принципы обучения, языковое образование, национально-языковое воспитание.